

Številka: 013-26/2012/625

Datum: 17. 5. 2024

Ministrstvo za vzgojo in izobraževanje na podlagi Sklepa o izboru teme nacionalne evalvacijske študije in njenem financiranju za obdobje 24 mesecev št. 013-26/2012/565 z dne 2. 3. 2023 na podlagi 19. člena Pravilnika o posodabljanju vzgojno-izobraževalnega dela (Uradni list RS, št. 7/14, 27/17 in 47/19) v zvezi s 5. in 6. členom Protokola o določanju in načinu izvajanja nacionalnih evalvacijskih študij Sveta za kakovost in evalvacije z dne 10. 5. 2024 (uradno prečiščeno besedilo) objavlja

JAVNO POVABILO

za zbiranje predlogov za nacionalno evalvacijsko študijo s trajanjem 24 mesecev z naslovom

PREPREČEVANJE IZGOREVANJA STROKOVNIH DELAVCEV V VZGOJI IN IZOBRAŽEVANJU Z NAMENOM ZAGOTAVLJANJA NJIHOVE ŠIRŠE DOBROBITI

Izgorelost (angl. *burnout*) je aktualen pojav v sodobnem svetu. Znanstvena obravnava izgorelosti se je začela proti koncu 20. stoletja. Pojem *burnout* je prvi uporabil Bradely (1969), z njim je poimenoval poseben stres, ki izvira iz dela. Izraz sta povzela Herbert Freudenberger (1974) in Christina Maslach (1976), ki sta ga uporabljala za pojav poklicne izčrpanosti oziroma izgorelosti na delovnih mestih, na katerih so zaposleni delali z ljudmi¹. Kasneje je bilo ugotovljeno, da se izgorevanje lahko pojavi tudi pri zaposlenih, ki ne delajo z ljudmi, in se je oblikovalo razumevanje, da je izgorevanje posledica stresa na delovnem mestu, s katerim se zaposleni ne zmore ustrezno soočiti. V novejšem času pa raziskovalci izgorelosti ugotavljajo, da le-ta ni vezana le na opravljanje poklica in se pojavlja tudi izven delovnega področja, saj lahko kronične težave in stres posameznika na kateremkoli področju življenja vodijo v izgorevanje. V Sloveniji je večja raziskava o izgorelosti, opravljena leta 2008, pokazala razširjenost pojava v Sloveniji, saj je znake izgorelosti kazalo 60 %

¹ Findeisen, D. (2005). Za premagovanje poklicne izgorelosti potrebujemo izobraževanje. *Andragoška spoznanja*, 11(2), 37–51, doi.org/10.4312/as.11.2.37-51; Vogelnik, K., Bilban, M. (2016). Sindrom izgorelosti. *Delo in varnost*, 61(4), 42-50, <https://www.dlib.si/stream/URN:NBN:SI:doc-R0G8ANZY/744a8ac0-fa97-4adf-a5f0-c870837b905f/PDF>

sodelujočih². Iz raziskave so pomembne tudi ugotovitve, da se povprečna stopnja izgorelosti nezaposlenih ni razlikovala od stopnje izgorelosti zaposlenih, ki niso bili na vodilnih delovnih mestih, kot tudi ne od stopnje izgorelosti samostojnih podjetnikov. Močna napovedovalca izgorelosti v raziskavi sta bila storilnostno pogojena samopodoba in zadovoljenost temeljnih potreb.

Pri obravnavi izgorelosti, vezane na poklic (poklicna izgorelost), je uveljavljena definicija Christine Maslach, ki je pojav izgorelosti proučevala s socialno psihološkega vidika in ga identificirala kot sindrom duševne in telesne izčrpanosti, pri katerem zaposleni izgubi motivacijo in pozitivne občutke, preneha biti zadovoljen s svojim delom in uspehom ter razvije negativno samopodobo³. Ugotovila je, da načini in strategije soočanja z občutki pomembno vplivajo na posameznikovo poklicno identiteto in vedenje. Po njeni definiciji je izgorelost psihološki sindrom, ki se izraža kot čustvena izčrpanost (občutek izpraznjenosti, preobremenjenosti in utrujenosti), depersonalizacija ali nezadovoljstvo oziroma cinizem (negativni odnos do dela) in zmanjšana učinkovitost oziroma lasten občutek neučinkovitosti (negativna ocena lastnega dela in pomanjkanje osebnih dosežkov), in je velikokrat posledica kroničnega stresa pri delu z ljudmi.

Poklicnemu izgorevanju so najbolj izpostavljeni poklici, pri katerih se zaposleni ukvarjajo s pomočjo ljudem. Med take sodijo tudi poklici, ki jih opravljajo strokovni delavci v vzgoji in izobraževanju, in pri tem je še posebej izpostavljen učiteljski poklic (kar potrjuje raziskava skupine angleških raziskovalcev Johnson, Coper, Cartwright, Donald, Taylor & Millet iz leta 2005⁴), ki v veliki meri vključuje vzpostavljanje odnosov: z učenci, dijaki, njihovimi starši in sodelavci. Poleg tega vse hitrejši tehnološki razvoj in številne spremembe v družbi močno spreminjajo okoliščine izvajanja vzgojno-izobraževalnega dela v vrtcu in šoli. Nove učne tehnologije, neobvladljivo število virov informacij, novi vzgojni pristopi ter spremembe v razumevanju poučevanja in učenja, spreminjajoče okoliščine in pogoji dela od strokovnih delavcev v vzgoji in izobraževanju zahtevajo nenehno prilagajanje, pridobivanje novih znanj in kompetenc ter preoblikovanje načinov dela. Pri svojem delu se strokovni delavci v vzgoji in izobraževanju vedno pogosteje soočajo z novimi strokovnimi izzivi, zahtevami spremenjenega učnega okolja, heterogenostjo udeležencev izobraževanja, potrebo po aktivnejšem sodelovanju in povezovanju znotraj kolektiva, z drugimi šolami in nenazadnje v mednarodnem okolju, kot tudi s potrebo po vključevanju širšega nabora deležnikov – od učencev, staršev do predstavnikov lokalne skupnosti in gospodarstva. Spreminjajo se potrebe družbe glede vzgojno-izobraževalnega sistema in vloge izobraževalcev, rastejo zahteve in pričakovanja učencev, staršev, vodstva šole, spreminjajo pa se tudi zahteve strokovnih delavcev samih do lastnega dela. S tem narašča potreba strokovnih delavcev po

² Pšeničny, A. (2008). Prepoznavanje in preprečevanje izgorelosti. Didakta, 18, https://www.burnout.si/uploads/clanki/izgorelost%20poljudni/08_11DidaktaIzgorelost.pdf; Pšeničny, A. (2008). Rezultati vseslovenske raziskave o izgorelosti in recipročni model izgorelosti. 8. mednarodna konferenca Globalna varnost. Brdo pri Kranju, https://www.izgorelost.si/uploads/clanki/IzgorelostStrokovni/08_11GlobalnaVarnostRaziskavaRmi.pdf

³ Gilmour, A. F. idr. (2022). Teaching Students With Emotional/Behavioral Disorders. *Journal of Emotional and Behavioral Disorders*, 30(1), 16-28, doi:10.1177/10634266211020258; Kasalak, G., Dagyar, M. (2022). Teacher burnout and demographic variables as predictors of teachers' enthusiasm. *Participatory Educational Research (PER)*, 9(2), 280-296, doi: 10.17275/per.22.40.9.2; Pedditzi, M.L. idr. (2020). Teacher Stress and burnout. *Electronic Journal of Applied Statistical Analysis*, 13(3), 739-757, doi: 10.1285/i20705948v13n3p739; Simões, F., Calheiros, M. M. (2019). A matter of teaching and relationships. *Social Psychology of Education*, 22, 991-1013, <https://doi.org/10.1007/s11218-019-09501-w>

⁴ Carroll, A. idr. (2022). Teacher stress and burnout in Australia. *Social Psychology of Education*. 25, 441–469, doi: 10.1007/s11218-022-09686-7

pomoči in sodelovanju, vendar pa se obenem krepi občutek pomanjkanja podpore in cenjenosti tako opravljenega dela kot tudi poklica. Spremenjena vloga in nove zahteve postavljajo strokovne delavce v položaj nenehne izpostavljenosti stresorjem. Raziskave kažejo, da je stres na delovnem mestu eden najpomembnejših povzročiteljev izgorevanja, da je delež doživljanja stresa na delovnem mestu visok tudi pri strokovnih delavcih v vzgoji in izobraževanju v Sloveniji, pri čemer odkrivajo raznolike dejavnike stresa: težave pri usklajevanju različnih vlog, delovna obremenjenost, pomanjkanje podpore, slabi pogoji dela, šolska klima, nediscipliniranost in nemotiviranost učencev in dijakov, komunikacija s starši, odnosi s sodelavci, ugled poklica (raziskave Depolli Steiner, 1999, 2002, 2005⁵; Slivar, 2008⁶). Učinki stresa vplivajo tako na opravljanje dela, medosebne odnose kot tudi na vedenje in počutje, kar dolgotrajno lahko vodi v izgorelost.

V letu 2018 je bila med učitelji in ravnatelji izvedena OECD mednarodna raziskava o poučevanju in učenju TALIS (gre za mnenjsko raziskavo, ki zbira in preučuje podatke, povezane s prepričanji in stališči učiteljev o različnih vidikih poučevanja in učenja, delovnih pogojih in učnih okoljih), v kateri je sodelovalo 47 držav. Zbiranje podatkov je potekalo prek anketiranja učiteljev in ravnateljev. Analiza rezultatov TALIS 2018 je pokazala, da so dejavniki kot so delovni pogoji, karierni modeli, pa tudi dojemanje in izkušnje učiteljev povezani s stopnjo stresa učiteljev⁷. Učitelji, ki poročajo o delu v sodelovalnem okolju, za katerega je značilna medsebojna kolegialna podpora, ki krepi tudi pozitivne odnose in zaupanje, in ki menijo, da so pri svojem delu samostojni in uspešni, pogosteje poročajo o nižjih stopnjah stresa, medtem ko učitelji, ki izražajo nižjo oceno samoučinkovitosti ali ki delajo v učilnicah, ki jih ocenjujejo kot bolj moteče, poročajo o višji stopnji stresa. Analiza kaže tudi, da je pri učiteljih, ki poročajo o veliki meri stresa pri svojem delu, večja verjetnost, da bodo v naslednjih petih letih želeli opustiti poučevanje, medtem ko je ta namera v negativni korelaciji z zadovoljstvom pri delu. Pomen zadovoljstva pri delu nakazuje v smer možnega blaženja negativnih učinkov stresa, v smer zagotavljanja dobrobiti učiteljev.

Raziskava TALIS 2018 je bila izvedena pred nastopom epidemije COVID-19, ki je na področje vzgoje in izobraževanja prinesla nove izzive ter še povečala stopnjo doživljanja stresa⁸. Zaradi tega je potrebno več pozornosti posvečati tudi dejavnikom, ki prispevajo k zmanjševanju stresa na delovnem mestu in podpirajo dobrobit strokovnih delavcev v vzgoji in izobraževanju, kot so, na primer, zadovoljstvo pri delu, podporno in sodelovalno šolsko okolje, sodelovanje pri odločanju in motivaciji.

Preučevanje dobrobiti v izobraževanju se pogosto osredotoča na potrebe udeležencev vzgoje in izobraževanja, vendar pa postaja tudi dobrobit učiteljev ključnega pomena, saj učitelji, ki se dobro počutijo v šoli, so motivirani za poučevanje in so deležni podpore pri svojem delu, doživljajo manj stresa, se bolje soočajo z njim, kar vodi v manj izgorevanja, poleg tega pa dobrobit učiteljev vpliva tudi na njihovo poučevanje in s tem dosežke učencev ter njihovo dobrobit učencev kot tudi doseganje višje kakovosti vzgoje in izobraževanja⁹.

⁵ Depolli Steiner, K. (2011). Analiza izvorov stresa osnovnošolskih učiteljev. Psihološka obzorja, 20, 121–138, http://psiholoska-obzorja.si/arhiv_clanki/2011_3/depolli.pdf

⁶ Slivar, B. (2009). Raziskava o stresu pri slovenskih vzgojiteljicah, učiteljicah in učiteljih. https://www.sviz.si/datot/poklicnistres_jun2009.pdf

⁷ OECD. (2020). TALIS 2018 Results (Volume II): Teachers and School Leaders as Valued Professionals. doi. org/ 10. 1787/ 19cf0 8df- en

⁸ Rupnik Vec, T. idr. (2020). Analiza izobraževanja na daljavo v času prvega vala epidemije covid-19 v Sloveniji. ZRSŠ, https://www.zrss.si/pdf/izobrazevanje_na_daljavo_covid19.pdf

⁹ OECD. (2020). TALIS 2018 Results (Volume II): Teachers and School Leaders as Valued Professionals. doi. org/ 10. 1787/ 19cf0 8df- en

Namen **nacionalne evalvacijske študije o preprečevanju izgorevanja strokovnih delavcev v vzgoji in izobraževanju z namenom zagotavljanja njihove širše dobrobiti** je ugotoviti razširjenost in stopnje izgorevanja med strokovnimi delavci v vzgoji in izobraževanju, raziskati dejavnike, ki vplivajo na pojav izgorevanja, ugotoviti, kateri so najpogostejši in identificirati učinkovite pristope za spopadanje s pojavom izgorevanja. S predlagano evalvacijsko študijo želimo pridobiti vpogled v trenutno stanje na področju pojavnosti izgorevanja in doživljanja stresa, katerega dolgotrajno delovanje lahko vodi v izgorevanje strokovnih delavcev v vzgoji in izobraževanju. Evalvacijska študija naj preuči obstoječe načine za preprečevanje izgorevanja in identificira najprimernejše. Posebno pozornost naj posveti vidikom dobrobiti strokovnih delavcev, ki imajo večji učinek na preprečevanje izgorevanja strokovnih delavcev v slovenskem sistemu vzgoje in izobraževanja. Z nacionalno evalvacijsko študijo želimo pridobiti predloge za primerne načine zagotavljanja dobrobiti strokovnih delavcev v vzgoji in izobraževanju, zmanjšanje doživljanja stresa na delovnem mestu ter preprečevanje izgorevanja strokovnih delavcev.

Nacionalna evalvacijska študija naj se osredotoči na naslednje cilje:

- analiza in ocena doživljanja stresa med strokovnimi delavci v vzgoji in izobraževanju ter identifikacija ključnih dejavnikov za razvoj stresa pri strokovnih delavcih;
- analiza in ocena razširjenosti pojava in stopenj izgorevanja strokovnih delavcev v vzgoji in izobraževanju, identifikacija dejavnikov, ki prispevajo k izgorevanju strokovnih delavcev, opredelitev časovne pojavnosti (ali je pojav pogostejši v določenih obdobjih šolskega leta) in pojavnosti po področjih vzgoje in izobraževanja (predšolska vzgoja, osnovnošolsko izobraževanje, srednješolsko izobraževanje...);
- identifikacija razlik v pojavnosti stresa in izgorevanja med različnimi demografskimi skupinami znotraj poklica, med učitelji na začetku kariere in izkušenimi učitelji;
- preučevanje vpliva izgorevanja na strokovne delavce kot tudi posledic za kakovost sistema vzgoje in izobraževanja;
- identifikacija pristopov za zagotavljanje dobrobiti strokovnih delavcev v vzgoji in izobraževanju;
- pregled vloge in pomena šolske svetovalne službe, kolegialne pomoči in podpore vodstva šole pri zmanjševanju vpliva dejavnikov izgorevanja;
- oblikovanje priporočil za spopadanje s pojavom izgorevanja.

V sklepnem delu naj bodo v analizi stanja:

- predlagani celostni pristopi za zagotavljanje širše dobrobiti strokovnih delavcev v vzgoji in izobraževanju,
- predlagani ukrepi za preprečevanje izgorevanja strokovnih delavcev v vzgoji in izobraževanju,
- oblikovani predlogi ozaveščanja o sindromu izgorevanja, o pomenu duševnega zdravja in zadovoljstva na delovnem mestu.

Predlog za nacionalno evalvacijsko študijo naj vsebuje naslednje elemente:

1. Uvod, ki vsebuje vsaj naslednje elemente:
 - formalni okvir študije;
 - opredelitev ciljev študije;
 - argumentacija smiselnosti vsakega opredeljenega cilja;
 - ocena stopnje uresničljivosti raziskovalnih ciljev in opredelitev morebitnih omejitev glede doseganja posameznih raziskovalnih ciljev.
2. Metode raziskovanja, ki zajemajo vsaj naslednje elemente:
 - Predvidene metode raziskovanja glede na posamezne raziskovalne cilje (za vsak cilj posebej se opredelijo vse predvidene raziskovalne metode).
 - Za kvantitativne metode neposrednega zbiranja podatkov (npr. anketa, strukturirano opazovanje) je potrebno opredeliti:
 - osnovno populacijo ter tip, osnovno strukturo in obseg raziskovalnega vzorca;
 - način zbiranja podatkov z opredelitvijo načina zagotovitve ustrezne (načelno vsaj 50%) stopnje realizacije vzorca na vseh ravneh oz. z argumentacijo o zagotavljanju nepristranskosti vzorca;
 - uporabljen inštrument (okvirna vsebina vprašalnika/načrt opazovanja...);
 - predvidene postopke analize pridobljenih podatkov.
 - Za kvalitativne metode neposrednega zbiranja podatkov (intervju, fokusna skupina, opazovanje z udeležbo) je potrebno opredeliti:
 - populacijo, ki jo raziskujemo ter način vzorčenja;
 - uporabljen inštrument (usmeritvena vprašanja za intervju ali fokusno skupino/načrt opazovanja);
 - predvidene postopke analize pridobljenih podatkov.
 - Za sekundarno analizo podatkov je potrebno navesti vir in značilnost podatkov ter predvidene metode njihove obdelave.
3. Strokovni življenjepisi nosilca predloga in članov raziskovalne skupine, iz katerih so razvidni podatki za ugotavljanje raziskovalne usposobljenosti (9. člen Protokola o določanju in načinu izvajanja nacionalnih evalvacijskih študij). Življenjepisi morajo biti predloženi v skladu z obrazcem EUROPASS v slovenskem jeziku.
4. Časovni načrt nacionalne evalvacijske študije s predvidenim obsegom financiranja.

Finančna sredstva, namenjena za izvedbo nacionalne evalvacijske študije s trajanjem 24 mesecev, znašajo 40.000 EUR.

V izbirni postopek se bodo uvrstile vse prijave, ki bodo v roku 30 dni od objave na spletnih straneh Ministrstva za vzgojo in izobraževanje in na spletnih straneh Inštituta za narodnostna vprašanja poslane ali dostavljene na naslov **Inštitut za narodnostna vprašanja, Erjavčeva cesta 26, 1000 Ljubljana**, z oznako »NE ODPIRAJ – PRIJAVA NA JAVNO POVABILO - EVALVACIJSKE ŠTUDIJE«. Šteje se, da je prijava prispela pravočasno, če je bila (najkasneje) zadnji dan roka za oddajo prijav oddana na pošti priporočeno ali do 12.00 ure oddana v vložišču **Inštituta za narodnostna vprašanja, Erjavčeva cesta 26, 1000 Ljubljana**.

Dr. Darjo Felda
MINISTER